

Klassieke Olympiaden 2021-2022

Pensum Latijn

Finale

Inleiding

In het finalepensum staan de *capita* 1-30 centraal van Suetonius' levensbeschrijving van Julius Caesar. Helaas is het begin van dit werk over zijn leven verloren gegaan. Hierin zal hij de voorgeschiedenis van het Julische huis hebben beschreven. Ook het deel over Caesars eerste 14 levensjaren ontbreekt. In de *capita* 1-30 beschrijft hij Caesars leven tot aan het begin van de burgeroorlog in 49 v. Chr.

NB: Ook bij de finale kunnen elementen gevraagd worden uit de algemene toelichting over Suetonius die gegeven is bij ronde 2.

Tekst

1 [1] Annum agens sextum decimum patrem amisit; sequentibusque consulibus
flamen Dialis destinatus dimissa Cossutia, quae familia equestri sed admodum
dives praetextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnae quater consulis filiam
duxit uxorem, ex qua illi mox Iulia nata est; neque ut repudiaret compelli a
5 dictatore Sulla ullo modo potuit. Quare et sacerdotio et uxoris dote et
gentilicis hereditatibus multatus diversarum partium habebatur, ut etiam
discedere e medio et quamquam morbo quartanae adgravante prope per
singulas noctes commutare latebras cogeretur seque ab inquisitoribus pecunia
redimeret, donec per virgines Vestales perque Mamercum Aemilium et
10 Aurelium Cottam propinquos et adfines suos veniam impetravit. Satis constat
Sullam, cum deprecantibus amicissimis et ornatissimis viris aliquamdiu
denegasset atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem
proclamasse sive divinitus sive aliqua coniectura: vincerent ac sibi haberent,
dummodo scirent eum, quem incolumem tantopere cuperent, quandoque
15 optimatum partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum; nam
Caesari multos Marios inesse.

In de capita 2-3 beschrijft Suetonius het begin van Caesars militaire loopbaan in Klein-Azië; na de dood van Sulla in 78 v.Chr. keert hij terug naar Rome.

[4] Ceterum composita seditione civili Cornelium Dolabellam consularem et
triumphalem repetundarum postulavit; absolutoque Rhodum secedere statuit,
et ad declinandam invidiam et ut per otium ac requiem Apollonio Moloni
20 clarissimo tunc dicendi magistro operam daret. Huc dum hibernis iam

mensibus traicit, circa Pharmacussam insulam a praedonibus captus est mansitque apud eos non sine summa indignatione prope quadraginta dies cum uno medico et cubiculariis duobus. Nam comites servosque ceteros initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis
25 deinde quinquaginta talentis expositus in litore non distulit quin e vestigio classe deducta persequeretur abeuntes ac redactos in potestatem supplicio, quod saepe illis minatus inter iocum fuerat, adficeret.

In caput 5 beschrijft Suetonius Caesars daden in 74 om vanuit Rhodus steden in Klein-Azië op eigen gezag tegen koning Mithridates te verdedigen. In 73 keert hij terug naar Rome, waar hij in 68 quaestor wordt.

[6] Quaestor Iuliam amitam uxoremque Corneliam defunctas laudavit e more pro rostris. Et in amitae quidem laudatione de eius ac patris sui utraque
30 origine sic refert: 'Amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum diis immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater; a Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere et sanctitas regum, qui plurimum inter homines
35 pollent, et caerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.' In Corneliae autem locum Pompeiam duxit Quinti Pompei filiam, L. Sullae neptem; cum qua deinde divortium fecit adulteratam opinatus a Publio Clodio, quem inter publicas caerimonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, ut senatus quaestionem de pollutis sacris decreverit.

[7] Quaestori ulterior Hispania obvenit; ubi cum mandatu praetoris iure
40 dicundo conventus circumiret Gadesque venisset, animadversa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine ingemuit et quasi pertaesus ignaviam suam, quod nihildum a se memorabile actum esset in aetate, qua iam

Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuo efflagitavit ad captandas quam primum maiorum rerum occasiones in urbe. Etiam confusum
45 eum somnio proximae noctis – nam visus erat per quietem stuprum matri intulisse – coniectores ad amplissimam spem incitaverunt arbitrium terrarum orbis portendi interpretantes, quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset quam terra, quae omnium parens haberetur.

In de capita 8-9 vertelt Suetonius dat Caesar via het gebied tussen Po en Alpen terugkeert naar Rome. Daar zou hij deelgenomen hebben aan de voorbereiding van een staatsgreep die uiteindelijk is afgeblazen. In 65 wordt Caesar aedilis.

[10] Als aedilis verfraaide hij behalve het Comitium, het Forum en de basilica's, ook het Capitool. Hij bouwde daar, omdat er niet voldoende plaats was voor zijn verzameling curiosa, galerijen voor tijdelijk gebruik als expositieruimte. Verder organiseerde hij gevechten met wilde dieren en toneelvoorstellingen, niet alleen met zijn collega maar ook afzonderlijk, wat tot gevolg had dat hij alleen met de eer ging strijken, ook wanneer zij het samen hadden betaald. Zijn collega, Marcus Bibulus, zei dan ook openlijk: "Het gaat met mij net als met Pollux; zoal de tempel, die op het Forum is opgericht voor de tweelingbroers, alleen Castortempel wordt genoemd, zo wordt de vrijgevigheid van Caesar en mij samen aan Caesar alleen toegeschreven." Ook gaf hij nog een gladiatorenvoorstelling, zij het met minder paren dan hij gewild had. Want er werd een beperkende bepaling aangenomen, waarin het maximum aantal gladiatoren was vastgelegd dat men in Rome mocht hebben, omdat het enorme aantal slaven dat Caesar overal vandaan bijeengebracht had, zijn tegenstanders doodsbang maakte.

In de capita 11-18 beschrijft Suetonius 65-61; in 63 wordt hij pontifex maximus; in 62 praetor en het jaar daarna vertrekt hij - sneller dan gebruikelijk i.v.m. zijn enorme schulden - als gouverneur naar de provincie Hispania Ulterior. Hij weet daar genoeg geld te verkrijgen om zijn schulden af te betalen en keert in 60 terug naar Rome om zich kandidaat te stellen voor het consulaat.

[19-22]

Van de twee medekandidaten voor het consulaat, Lucius Luceius en Marcus Bibulus, koos hij Luceius uit om met hen samen te werken. Hij sprak af dat Luceius, omdat hij minder populair was maar over veel geld beschikte, namens hen beiden aan de kiezers geld zou beloven, dat hij uit eigen zak zou

betalen. Toen de conservatieven dat hoorden, vreesden zij dat Caesar zich geen enkele beperking meer zou opleggen, als hij de hoogste macht bekleedde met een gelijkgezinde en inschikkelijke collega naast zich. Daarom spoorden zij Bibulus aan net zoveel te beloven en velen gaven hem financiële steun. Zelfs Cato was van oordeel dat deze steekpenningen in het belang van de staat waren. Zodoende werd Caesar met Bibulus tot consul gekozen. Op grond van soortgelijke overwegingen deden de conservatieven er hun best voor dat aan de toekomstige consuls het alleronbelangrijkste ambtsterrein, namelijk de Bossen en de Weidegronden, werd toegewezen. Vooral zijn verontwaardiging over dit affront bracht Caesar ertoe met allerlei pluimstrijkerij toenadering te zoeken tot Pompeius, die gebeten was op de senatoren, omdat zij naar zijn zin al te weinig haast maakten met de bekrachtiging van de maatregelen die hij na de overwinning op koning Mithridates had getroffen. Bovendien bracht hij een verzoening tot stand tussen Pompeius en Marcus Crassus, met wie Pompeius een oude vete had, die dateerde uit het jaar waarin zij samen en in grote onmin het consulaat hadden bekleed. Met beiden sloot hij een verbond met de bepaling dat er niets in de staat mocht worden ondernomen dat inging tegen de wens van een van hen drieën.

Na zijn ambtsaanvaarding bepaalde Caesar als eerste dat er notulen van de zittingen van senaat en volksvergadering moesten worden gemaakt en gepubliceerd. Ook herstelde hij de oude gewoonte in ere dat in de maanden waarin hij de roedenbundels niet had een ordonnans voor hem uit ging en de lictoren achter hem aan liepen. Verder kondigde hij een wetsvoorstel aan over landverdeling, en toen zijn collega daartegen verzet aantekende door op te merken dat hij de voortekens wenste te raadplegen, liet hij hem gewapenderhand van het Forum jagen. De volgende dag deed Bibulus zijn beklag in de senaat, maar slaagde er niet in iemand te vinden die de moed had deze opzienbarende ordeverstoring ter sprake te brengen of maatregelen voor te stellen, zoals die bij minder belangrijke ongeregelheden zo dikwijls waren getroffen. Dit ontmoedigde hem zozeer dat hij tot het eind van zijn ambtstermijn thuis bleef en voortdurend bij edict bekendmaakte dat hij tegen was. Vanaf dat ogenblik behandelde Caesar alle staatszaken alleen en naar eigen goeddunken, zodat sommige geestige lieden, wanneer ze hun handtekening onder een stuk zetten om dat te bekrachtigen, voor de grap niet schreven "aldus gedaan tijdens het consulaat van Caesar en Bibulus", maar "tijdens het consulaat van Julius en Caesar". Zij noemden dezelfde persoon dus twee maal, bij zijn voornaam en bij zijn achternaam. Zo ging ook dit vers al gauw van mond tot mond:

*Niet onder Bibulus, maar onder Caesar is er
de laatste tijd het een en ander gepasseerd,
want onder Bibulus is, als ik me goed herinner,
nog nooit iets noemenswaardigs gepresteerd.*

De vlakte van Stella, die door onze voorouders tot staatsbezit was verklaard, en het land van Campanië, waarvan de opbrengst voor de staatskas was gereserveerd, verdeelde hij zonder loting onder ongeveer twintigduizend burgers die drie of meer kinderen hadden. Op een verzoek van de belastingpachters om vermindering van het bedrag dat ze moesten afdragen, verlaagde hij die som met een derde. Hij ried hun openlijk aan niet te hoog te bieden bij de verpachting van nieuwe belastingcontracten. Ook in andere gevallen gaf hij met kwistige hand wat men hem ook liefde te vragen, terwijl niemand zijn stem daartegen verhef. En als al eens iemand een poging waagde in die richting, dan zorgde hij wel dat de lust hem spoedig verging. Toen Marcus Cato obstructie pleegde, liet hij hem het senaatsgebouw uit slepen door een lictor en in de gevangenis zetten. Lucius Lucullus, die zich te vrijmoedig verzette, maakte hij door chantage zo bang dat hij zich ertoe verlaagde hem te voet te vallen en om genade te smeken. Omdat Cicero in een proces geklaagd had over de situatie van het ogenblik, liet hij diens doodsvijand Publius Clodius nog dezelfde dag op het negende uur van patriciër tot plebejer maken, iets waarvoor Clodius al lang zonder resultaat zijn best had gedaan. Tenslotte ondernam hij een aanval op al zijn tegenstanders tegelijk door iemand naar voren te schuiven die bereid was tegen betaling te verklaren dat hij door bepaalde personen was aangezet om Pompeius te vermoorden. Voorgeleid op het spreekgestoelte noemde hij de namen van de initiatiefnemers, zoals hem door Caesar was opgedragen. Maar toen het noemen van een of twee namen een slag in de lucht bleek en men ging vermoeden dat het doorgestoken kaart was, wanhoopde Caesar aan het welslagen van dit zo ondoordachte plan en liet hij de aanklager, naar men aanneemt door vergiftiging, uit de weg ruimen.

In diezelfde tijd trouwde hij met Calpurnia, de dochter van Lucius Piso, zijn toekomstige opvolger in het consulaat, en gaf hij zijn eigen dochter tot vrouw aan Gnaeus Pompeius, waarbij hij haar vroegere verloofde, Servilius Caepio, die hem kort tevoren meer dan wie ook geholpen had tegen Bibulus, passeerde. Nadat hij familiebanden met Pompeius had aangeknoopt, gaf hij hem altijd als eerste het woord in de senaat, een voorrecht dat hij tot dan toe aan Crassus had verleend, terwijl het toch de gewoonte was dat de consul het gehele jaar bij het raadplegen van de senatoren die volgorde aanhield die hij op de eerste januari had gekozen.

Met steun van zijn schoonvader en schoonzoon koos hij van alle ter beschikking staande provincies juist Gallië uit, omdat hij verwachtte dat deze provincie hem voldoende zou opbrengen en mooie kansen bood om triomfen te vieren. Aanvankelijk kreeg hij, door een wetsvoorstel van Vatinius, alleen Gallia Cisalpina met Illyricum, maar kort daarna gaf de senaat hem ook Gallia Comata, omdat de senatoren vreesden dat als zij zouden weigeren, hij ook dit

gebied van het volk zou ontvangen. De blijdschap hierover maakte hem zo uitgelaten dat hij het bestond enkele dagen later in een volle senaat te snoeven: "Tegen de wil en onder het gekerm van mijn tegenstanders heb ik bereikt wat ik wilde. Van nu af aan zal ik dansen op uw hoofden." En toen iemand hierop de vernietigende opmerking maakte dat dit voor een vrouw toch wel een hele opgave zou zijn, kaatste hij de bal terug door te zeggen dat "Semiramis toch ook koningin was geweest in Syrië en dat de Amazonen vroeger een groot deel van Azië hadden overheerst".

In caput 23 vertelt Suetonius over de vergeefse pogingen van Caesars tegenstanders zijn gedrag tijdens zijn consulaat te laten onderzoeken. Om dit te voorkomen zorgt Caesar ervoor dat alleen kandidaten voor een hoog ambt worden gekozen die Caesar wilden verdedigen. In 56 dreigt het fout te gaan.

[24] Lucius Domitius evenwel, die kandidaat stond voor het consulaat, uitte openlijk het dreigement dat hij als consul zou proberen te bereiken wat hem als praetor mislukt was en dat hij Caesar zijn legers zou ontnemen. In verband hiermee liet Caesar Pompeius en Crassus naar Luca komen, een stad in zijn provincie, en hij kreeg hen zover dat zij naar een tweede consulaat dongen om Domitius de pas af te snijden. Bovendien kreeg hij met hun steun gedaan dat zijn bevoegdheden voor vijf jaar werden verlengd.

Hierdoor in zijn zelfvertrouwen gesterkt, voegde hij aan de legioenen die hij van de staat had ontvangen op eigen kosten andere toe. Eén was er zelfs in Gallia Transalpina gelicht en droeg de Gallische naam Alauda. Dit legioen trainde hij in Romeinse gevechtmethoden en voorzag hij van een Romeinse uitrusting. Later schonk hij het in zijn geheel het burgerrecht. Vanaf die tijd liet hij geen gelegenheid voorbijgaan, ook al was het onrechtvaardig en gevaarlijk, om oorlog te voeren. Zonder enige reden viel hij evenzeer met Rome verbonden volkeren als vijandige en onbeschaafde stammen aan. Dit ging zover, dat de senaat zelfs besloot een afvaardiging naar Gallië te sturen om de toestand te bestuderen, en sommige senatoren voorstelden hem aan de vijand uit te leveren. Maar omdat hij zoveel succes had, werden er voor hem vaker en langduriger dankfeesten gehouden dan ooit voor iemand anders.

[25] Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, haec fere. Omnem

50 Galliam, quae saltu Pyrenaeo Alpibusque et monte Cebenna, fluminibus Rheno ac Rhodano continetur patetque circuitu ad bis et tricies centum milia passuum, praeter socias ac bene meritas civitates, in provinciae formam

redegit, eique CCCC in singulos annos stipendii nomine inposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato adgressus
55 maximis adfecit cladibus; adgressus est et Britannos ignotos antea superatisque pecunias et obsides imperavit; per tot successus ter nec amplius adversum casum expertus: in Britannia classe vi tempestatis prope absumpta et in Gallia ad Gergoviam legione fusa et in Germanorum finibus Titurio et Aurunculeio legatis per insidias caesis.

Door de moord op Publius Clodius in 52 en de daarop volgende onlusten wordt de situatie in Rome lastig voor Caesar; daarom stelt hij voor dat hij in afwezigheid mag dingen naar het consulaat voor 49 (als zijn mandaat in Gallië afloopt). Met de aanleg van zijn Forum, de organisatie van gladiatorenspelen en graanuitdelingen probeert hij zijn populariteit te vergroten.

[27] Verder stelde hij Pompeius voor te trouwen met Octavia, de kleindochter van zijn zuster, die eerder met Gaius Marcellus gehuwd was geweest. Dit om opnieuw familiebetrekkingen met Pompeius aan te knopen en om de vriendschap met hem in stand te houden. Zelf vroeg hij Pompeius' dochter ten huwelijk, hoewel ze voor Faustus Sulla bestemd was. De hele omgeving van Pompeius en een groot deel van de senaat verplichtte hij aan zich door leningen tegen een lage rente of geheel renteloos te geven. Ook mensen uit andere kringen overstelpte hij, wanneer ze op zijn uitnodiging of uit zichzelf bij hem kwamen, met rijke gaven net als hun vrijgelatenen en slaven, naar de mate waarin ze bij hun beschermheer of meester in de gunst stonden. Het was al zover dat hij voor mensen die met de justitie in aanraking waren gekomen of grote schulden hadden en voor jeugdige losbollen de enige en altijd hulpvaardige toeverlaat was, tenzij het materiaal zo belastend, de schuld zo zwaar en hun verknochtheid aan uitspattingen zo groot waren dat hij hen niet meer helpen kon. In dat geval zei hij zonder blikken of blozen dat ze het van een burgeroorlog moesten hebben.

In de capita 28-30 beschrijft Suetonius de daden van tegenstanders van Caesar in Rome en de daarop volgende voorbereidingen van hem voor een gewapend conflict.

Suetonius, *De Vita Caesarum Divus Iulius* 1, 4, 6-7, 25
De Nederlandse vertalingen zijn van de hand van D. den Hengst

Aantekeningen

1	annum ago ... Annum t/m decimum amisit sequentibusque consulibus	in het ... levensjaar zijn <i>zie commentaar</i> <i>het onderwerp is Caesar</i>
2	flamen Dialis destino, destinare dimitto + <i>acc.</i> dimissa Cossutia sed admodum	in het volgende jaar priester van Jupiter benoemen tot <i>zie commentaar</i> de verloving met ... verbreken <i>zie commentaar bij regel 1-4</i> maar toch zeer, buitengewoon
3	praetextato praetextatus desponsata fuerat desponso, desponsare + <i>dat.</i> quater consul	<i>vul aan: Caesari</i> minderjarig <i>zie commentaar</i> <i>lees: desponsata erat</i> verloven met die viermaal consul is geweest
4	repudio, repudiare	scheiden van, verstoten; <i>vul als lijdend voorwerp aan: Corneliam</i>
4-5	a dictatore Sulla	<i>zie commentaar</i>
5	sacerdotio	<i>hiermee wordt verwezen naar het ambt van flamen Dialis (r. 2)</i>
6	dos, dotis gentilicius multo, multare + <i>abl.</i> diversae partes habeor + <i>gen.</i>	bruidsschat tot zijn <i>gens</i> behorend straffen met het verlies van de tegenpartij gerekend worden tot
7	medium quamquam + <i>ptc.</i> morbus quartanae adgravo, adgravare prope	openbaarheid hoewel aanvallen van malaria tot last zijn bijna
8	inquisitor, inquisitoris	spion (<i>nl. van Sulla</i>)
9	redimo per + <i>acc.</i>	vrijkopen met hulp van
10	propinqui et adfines	naaste familieleden
11	deprecantibus ornatus	<i>nl. dat Sulla Caesar vergeving geeft</i> aanzienlijk
12	denegasset denego, denegare contendo	<i>lees: denegavisset</i> weigeren aandringen
13	proclamasse vincerent, haberent	= proclamavisse <i>vul aan: hij zei dat zij maar moesten</i> ...
14	vinco haberent dummodo + <i>con.</i> incolumem tantopere	zijn zin krijgen <i>vul als lijdend voorwerp aan: Caesar</i> als maar, mits <i>vul aan: esse</i> zozeer

15	quandoque optimatum partes	ooit partij van de optimaten <i>zie commentaar regels 4-5</i> verwijst naar Sulla noodlottig zijn voor <i>vul aan: esse</i>
	secum exitio sum + <i>dat.</i> futurum	
16	multos Marios insum + <i>dat.</i>	<i>zie commentaar regels 4-5</i> schuilen in
17	compono	bijleggen
18	consularis et triumphalis postulavit (pecuniarum) repetundarum postulo, postulare + <i>acc.</i> absolutoque Rhodum statuo <i>perf.</i> statui invidia	oud-consul en triomfator <i>onderwerp: Caesar</i> wegens afpersing van provinciebewoners vervolgen <i>vul aan: Cornelio Dolabella abl.</i> <i>zie commentaar regel 18 en 21</i> besluiten haat, vijandigheid
19	per + <i>acc.</i>	in, met, onder
20	dicendi operam do, dare + <i>dat.</i>	<i>hiermee wordt de retorica bedoeld</i> studeren bij
21	traicio, traicere Pharmacussam praedo, praedonis	oversteken, overvaren <i>zie commentaar regel 18 en 21</i> zeerover
22	prope	<i>zie regel 7</i>
23	cubicularius	(kamer)dienaar
24	expedio numero, numerare	zorgen voor uitbetalen
25	expono quin + <i>con.</i> e vestigio	aan land zetten dat, om te onmiddellijk
26	redigo in potestatem	onderwerpen
26-27	supplicio adficio, adficere + <i>acc.</i>	de doodstraf voltrekken (aan) ...
27	minatus ... fuerat inter iocum	<i>lees: minatus erat</i> gekscherend, voor de grap
28	quaestor amita defungor, <i>perf.</i> defunctus sum laudo, laudare + <i>acc.</i>	<i>predicatief vertalen</i> <i>zie commentaar regel 28</i> tante (van vaderszijde) sterven een lijkrede houden op ...
29	rostra, rostrorum laudatio, laudationis	<i>zie commentaar</i> lijkrede
29-30	uterque	zowel van vaders- als van moederszijde
30	refero, referre orior ab + <i>abl.</i> <i>perf.</i> ortus est	spreken afstammen van
31	sum, esse ab + <i>abl.</i> Ancus Marcius	afstammen van <i>zie commentaar</i>
32	nomine sum Iulii <i>nom. mv.</i>	de naam dragen de Julii

34	polleo caerimonia sum, esse in potestate + <i>gen.</i>	macht, invloed hebben heiligheid onderworpen zijn aan
35	autem duxit duco + <i>acc.</i>	<i>niet vertalen</i> <i>onderwerp: Caesar</i> trouwen met
36	neptis, neptis divortium facio, facere cum + <i>abl.</i> adulteratam	kleindochter zich laten scheiden van <i>lees: eam adulteratam esse</i>
36-37 37	Publius Clodius caerimoniae penetrasse	<i>zie commentaar</i> ceremonies = penetravisse <i>vormt met quem een A.c.I. bij fama erat</i>
38	constans pollutis sacra, sacrorum	hardnekkig <i>dominant gebruikt participium</i> heilige gebruiken
39	quaestori ulterior Hispania obvenio + <i>dat.</i> ubi cum	<i>predicatief</i> <i>vul aan: Caesari</i> <i>zie commentaar</i> door loting ten deel vallen aan ... <i>lees: cum ibi</i>
39-40 40	praetor iure dicundo, praetoris conventus, conventus circumeo, circumire Gades, Gadium	gouverneur arrondissement, gemeente van Romeinse burgers in een provincie inspecteren Cádiz
40-41 41	animadversa <i>t/m</i> imagine ingemisco, <i>perf.</i> ingemui quasi + <i>ptc.</i> ignavia	<i>abl. abs.</i> (beginnen te) zuchten alsof gebrek aan initiatief
42 43	nihildum Alexander subigo <i>perf.</i> subegi missio, missionis	nog niets <i>zie commentaar</i> onderwerpen ontslag
44	efflagito, efflagitare capto, captare maiores res <i>nom. mv.</i> in urbe	dringend eisen aangrijpen grootsere daden <i>nl. in Rome</i>
45	proximus visus erat + <i>inf.</i> per quietem	vorige hij droomde; <i>onderwerp: Caesar</i> in zijn slaap
45-46 46	stuprum infero, inferre + <i>dat.</i> conictor, conictoris arbitrium	verkrachten droomuitlegger onbepaalde macht, heerschappij
46-47 47	arbitrium <i>t/m</i> portendi portendo subiectam subicio, subicere + <i>dat.</i>	<i>A.c.I.</i> voorspellen <i>vul aan: esse</i> onderwerpen aan
48	habeor <i>pass. + nom.</i>	beschouwd worden als

49	gero novem annis in imperio esse	verrichten <i>zie commentaar</i> het opperbevel hebben
50	Cebenna	de Cevennen (<i>in Zuid-Frankrijk</i>)
51	contineo pateo bis et tricies	omringen, begrenzen zich uitstrekken tweeëndertig maal
52	bene mereor	zich verdienstelijk maken
53	redigo ei CCCC = quadringentis centena millia stipendii nomine Germanos	(<i>in een bepaalde toestand</i>) brengen <i>verwijst naar Gallië</i> 40 miljoen sestertiën als belasting <i>zie commentaar regel 53-55</i>
55	adficio, adficere <i>perf.</i> adfecit Britannos	iemand (= <i>acc.</i>) iets (= <i>abl.</i>) toebrengen <i>zie commentaar</i>
56	superatis impero, imperare	<i>vul aan:</i> eis <i>namelijk de Brittanniërs</i> vorderen, opleggen <i>zie commentaar</i>
56-59	per t/m caesis	
57	adversus casus, adversi casus expertus	tegenslag <i>vul aan:</i> est
57-59	classe absumpta, legione fusa, legatis caesis	<i>driemaal abl. abs.</i>
57	absumo	vernietigen
58	fundo	verslaan

Commentaar

Regel 1 Annum agens sextum decimum

Caesar is geboren in het jaar 100 v.Chr. De genoemde datum moet dus het jaar 85-84 v.Chr. zijn.

Regel 2 flamen Dialis

In het jaar 84 v.Chr. werd Caesar priester van Jupiter. Hij was toen dus nog een zeer jonge jongen van zestien jaar.

Regel 3 praetextato

Romeinse jongens droegen eerst de *toga praetexta*, daarna, ongeveer rond hun veertiende tot zeventiende levensjaar, de witte *toga virilis*, ook wel *candida* genoemd, omdat hij gedragen werd door kandidaten voor een ambt.. Een huwelijk werd doorgaans pas voltrokken als een jongen de *toga virilis* droeg en daarmee diens puberteit publiekelijk was bevestigd.

Bron: romanoimpero.com

Regels 1-4 sequentibus t/m est

Caesar was eerst verloofd met Cossutia, daarna getrouwd met Cornelia met wie hij Julia kreeg. (Julia trouwde later met Pompeius, Caesars latere vijand in de burgeroorlog.) Caesars derde vrouw was Pompeia en zijn vierde Calpurnia. Naast deze wettige huwelijken had hij ook nog veel buitenechtelijke affaires (zoals te lezen was in het pensum van ronde 2 *caput* 51-52).

Regels 4-5 a dictatore Sulla

Aan het begin van de 1e eeuw v. Chr. waren er twee politieke stromingen in Rome: de *populares*, die hun standpunten en wetsvoorstellen naar voren brachten in de volksvergadering, en de *optimates*, de conservatieven die stonden voor de suprematie van de senaat en de belangen van de senatorenstand. Sulla behoorde tot de *optimates*, zijn tegenstander Marius tot de *populares*. Het kwam tot een burgeroorlog tussen hen, waarna Sulla van 82-79 dictator was. Hij trad uiteindelijk vrijwillig af en stierf in 78 v. Chr.

(De eerdergenoemde Cinna, die in de jaren '80 van de 1e eeuw v. Chr. viermaal consul was, was ook een *popularis*. Als aanhanger van Marius streed hij tegen de *optimates* van Sulla.)

Regel 18 en 21 Rhodum / Pharmacussam insulam

Bron: delhipages.live

Bron: Wikipedia

Pharmacussa, tegenwoordig Farmakonisi genaamd.

Regel 25 quinquaginte

Volgens de Griekse schrijver Plutarchus had Caesar een losgeld van twintig talenten verontwaardigd van de hand gewezen: hij meende dat zijn persoon hoger getaxeerd moest worden

Regel 28 Quaestor

Een quaestor hield toezicht over de schatkist en financiën van de Romeinse republiek, alsook over het leger en de officieren. Het was één van de ambten in de *cursus honorum* (loopbaan van ereambten) en met zijn verkiezing tot quaestor was Caesar automatisch lid van de senaat. De datum is onzeker. (Na de hervormingen van de dictator Sulla in 81 v. Chr. werd de minimumleeftijd voor quaestoren 28-30 jaar.)

Regel 29 pro rostris

De *rostra* was het spreekgestoelte waarvandaan o.a. de consuls spraken en dat op het *Forum Romanum* voor de *Curia* stond. De voorstevens (*rostra*) van overwonnen schepen waren aan dit podium bevestigd.

Bron: biblioteca-fagf.blogspot.com

Regel 31-33 Ancus Marcius / Venus

Ancus Marcius was de vierde koning van Rome. Hij regeerde van 641-616 v. Chr. De godin Venus is als moeder van Aeneas, wiens zoon Ascanius ook wel Julius wordt genoemd, voorouder van de Julische *gens*.

Regel 36-37 Publius Clodius

In 62 v. Chr. vond het feest voor *Bona Dea* plaats in het huis van Caesar, onder leiding van zijn moeder Aurelia en zijn vrouw Pompeia; het was in Caesars huis omdat hij *pontifex maximus* was. Het feest werd normaal gesproken gevierd door vrouwen, onder wie ook de Vestaalse maagden. Publius Clodius, lid van de oude patricische familie Claudius, werd hierbij toen ontdekt als partycrasher in vrouwenkleding. In het proces dat hierop volgde, trad Cicero als getuige tegen Clodius op, wat het begin van hun vijandschap inluidde.

Regel 39 ulterior Hispania

Hispania Citerior (het nabije Spanje) en *Hispania Ulterior* (het verdere Spanje) waren de namen van de twee Romeinse provincies op het Iberisch Schiereiland. Sommige bronnen plaatsen de anekdote in dit *caput* tijdens Caesars *praetuur*. Om het verband met Alexander de Grote te leggen is deze verplaatst naar zijn *quaestuur*, toen hij ongeveer 30-32 jaar moet zijn geweest (zie ook commentaar regel 28).

Bron: Stilus.nl

Regel 43 Alexander

Alexander de Grote (356-323 v. Chr.) was ongeveer 32, toen hij zijn veroveringen in het oosten had voltooid in 325 v. Chr. Hij stierf al twee jaar later aan onbekende oorzaken.

Caput 22 (eind)

Hierin staan wat dubbelzinnigheden. De uitdrukking “dansen op iemands hoofd” betekent ook “de penis in iemands mond steken”. De reactie van een senator, dat dit een vrouw zwaar zal vallen, is een toespeling op een eerder vermeld gerucht (caput

2) over de Caesars omgang met koning Nicomedes van Bithynië. Caesars verwijzing naar Semiramis is gevat, omdat deze koningin van Babylon bekend stond om haar wellustigheid.

Regel 49-59 Gallië

Bron: thefutureofeuropes.fandom.com

Regel 49 novem annis

Caesar voerde oorlog in Gallië van 58-50 v. Chr. In de eerste acht jaar veroverde hij het hele gebied en in het laatste jaar werd het veroverde gebied gereorganiseerd als Romeinse provincie.

Regel 53-55 Germanos / Britannos

Naar het gebied van de Germanen over de Rijn trok Caesar in 55 v. Chr. Naar Brittannië hield hij twee expedities: de eerste expeditie naar Brittannië is in 55 v. Chr., de tweede in 54 v. Chr.

Regel 56-59 per t/m caesis

De drie genoemde nederlagen zijn: in Brittannië in 54 v. Chr., bij Gergovia in 52 v. Chr. en in Germanië in 54 v. Chr.